

Szeptember végén László Dániel megkeresett, hogy nyissam meg zalaegerszegi kiállítását. Nagyon örömmel tettem volna eleget felkérésének, ha nem jött volna közbe egy vírusos megbetegedés. Azt hiszem, kicsit kezdem leírni magam László Dani előtt, mert az ezt megelőző olyan kiállítás megnyitón, amelyet én tartottam, és amelyen ő, mint kiállító művész vett részt, egész egyszerűen beszéd közben rosszul lettem. Akkor is egy vírus miatt. Aznap, még 2009 októberében nagyon készültem a megnyitóra, és nem akartam, nem mertem lemondani. A zalaegerszegi megnyitó esetében már csak az előzmények ismeretében is rutinosabban jártam el. Nagyon örültem azonban, hogy a Keresztury Dezső Művelődési Központ munkatársa, Nagy Johanna felolvasta helyettem megnyitómat, így ha csak virtuálisan is, ott lehettem a Gönczi Galériában. A következőkben ennek a megnyitónak a szövegével ajánlom figyelmükbe László Dániel El caminós képeit és a kiállítást.

Amikor László Dániel megkért, hogy nyissam meg zalaegerszegi kiállítását, úgy gondoltam két ok miatt tette ezt:

1. Én is végigjártam az El Caminót.

2. Művészettörténész vagyok.

Rögvest az jutott eszembe, hogy a kiállítás megnyitójaként nehéz dolgom lesz, hiszen itt és most Önöknek egy mindkettőnk által átélt, több héten keresztül tartó, térben azonos helyen és útvonalon zajlott eseménysorról kellene szólnom, illetve az erre az élményre épülő festményekről. Erről az egyszeri és visszaadhatatlan lelki, testi – spirituális és fizikai – és vizuális élményről kellene beszélnem. Pár héttel ezelőtt egy konferencián, Nádas Péter író azt a gondolatát osztotta meg zárószóként a résztvevőkkel, hogy nem irigyli a művészettörténészeket, hiszen neki, mint írónak, az a feladata, hogy a gondolatokhoz találjon szavakat, nekünk művészettörténészeknek pedig az, hogy a vizuális látványhoz, ezek tárgyi megvalósulásaihoz, a képekhez találjunk szavakat. Állításain elgondolkodtam és úgy döntöttem, hogy összegyűjtöm a legfontosabb szavakat, amelyek az El Caminóról és az itt kiállított festményekről eszembe jutnak, hogy ezzel adjak kulcsot László Dániel képekhez.

Íme tehát a legfontosabb szavak:

El Camino, „az út.” Európa legjelentősebb zarándokútja, amely Szent Jakab apostol sírjához vezet. A középkortól napjainkig zarándokok tízezrei tették már meg az utat.

Santiago, Szent Jakab apostol, a Jézus tizenkét tanítványának egyike, Úr színváltozásának tanúja. Az Hispán-félszigeten térítő apostol, sírjának és ereklyéinek tiszteletére épült az út végén álló székesegyház.

Compostela, latinul 'campus stellae', „csillagok mezeje”, a város római neve, ahová az apostol ereklyéit helyezték.

compostela, kis betűvel, hivatalos dokumentum, amelyet minden zarándoknak kiállítanak az egyházmegye tisztviselői, aki megtette az utat, gyalog vagy lóháton (újban kerékpárral is).

Fésűs kagyló. A zarándokok nyakba akasztható, táskára köthető jelképe, az út több száz éves szimbóluma. A spanyol nyelvben a kagylók típusaira legalább 20 féle szó van. A magyarban alig pár fajtát különböztetünk meg. Hiába, nincs tengerünk.

Buen camino! „Jó utat!” A leggyakoribb köszöntés az út folyamán. A helyiek így üdvözlik az oda került idegent, kedvesen, szívélyesen, érdeklődéssel. Jó szót, útba igazítást mindig kap az ember.

Hospitalero, hospitalera, vendéglátó, önkéntes segítő. Azon emberek sokasága, akik egy nyáron keresztül vállalják, hogy a zarándokok ügyeivel foglalkoznak, segítenek, takarítanak. Minden nemzetből találunk segítőket, van magyar is. Ez jó és örömteli.

Albergue, szállás, menedékhely. Van egyházi, önkormányzati, magán. Egyházi: lelki feltöltődés és közösség, minden este mise vagy áhítat. Önkormányzati: kellemes, olcsó, de nagyon zsúfolt. Magán: drága, de néha nincs más.

Fokhagyma. Az elindulásunk előtti nap ért véget az Őszi Tárlat zsűrije. Este összegövegeltem a Kohán György utcai kollektív műteremben. László Dani az élményeiről mesél. Sok tapasztalatát átadja, nagyon fellelkesít. A lelkekre köti, hogy vigyünk fokhagymát, mert az erősíti az immunrendszert és távol tartja a szállásokon a csipkedő rovarokat. A többiek biztos utálni fogják a szaga miatt, teszi hozzá. Végül vittem, de nem ettük meg. A többi étkezési tanácsát megfogadtam.

El Caminón lenni, az El Caminót járni – összehasonlíthatatlan élmény együttes. Hajnalban kelni, menni a csillagok alatt. Menni, megállni, pihenni, és újrakezdeni. Betérni az útszéli kis kápolnába, templomokba. Új energiákat gyűjteni. Heteken keresztül minden nap, a kialakult gyakorlatnak engedelmességgel, szertartásosan, mindig ugyanúgy. Elbeszéléséből tudom, Dani is mindig hajnal ötkor kelt és sokat gyalogolt éjszaka még a csillagos égbolt alatt.

Azarándokok. Az El caminón nem turisták vannak. Először van az ember külföldön nem turistaként. Nem csak azt látja egy országból, egy tájból amint mindig megmutatnak a turistáknak, hanem azt is amint, biztosan nem mutatnának meg. Veteményes kiskertek, gazos földek, elhagyott házak tárulkoznak fel időnként az arra haladónak, hogy rámutassanak a teremtett világ változatosságára, összetettségére és nem utolsó sorban az élet mulandóságát.

A kutya. Kutya minden ember lakta környéken van az út mellett. Sohasem ugat a zarándokokra. Megszokta már csendes vonulásukat. Kasztíliaiban ügyet sem vet az odaérkezőkre, Galíciában már morog, néha ugat is, főleg mikor a nyáját terel ki reggel az istállóból a legelőre.

Az árnyék. Az El caminón mindig különleges árnyékok vannak. Reggel hosszúak és az abba az irányba mutatnak, amerre az út halad, keletről nyugatra. Az árnyékok délben rövidek és tömzsiék, mint a Mezeta fennsíkjának száraz bokrai. Délutánra az árnyék utóvédé válnak, a zarándok háta mögé kerülnek. Az árnyék helyzete minden pillanatba emlékezteti az ott járókat, hogy épp melyik napszakban vannak.

A cipők. Fontos útitárs, minden szálláson porosan állnak egymás mellett. Hálóterembe cipőt bevinni tilos. A fájdalmak általában a láb felől kezdődnek. Az El Caminón kell rájönni arra, hogy testünket nem szabad kizsigerelni s az mindig jelzéseket ad, hogy min kellene változtatni.

Felkészültség. Az El Caminóra felkészültnak kell lenni, testi és lelki értelemben egyaránt. A nehézségek, a puritán körülmények, a hétköznapi élet kényelméből való erőteljes kiszakadás sokakat elbizonytalanít. A kihívás alázattal kell fogadni és szembenézni vele. Amikor eldöntöttük, hogy elindulunk próbaként körbejártuk hátizsákkal a budai hegyeket. Gellért-hegy, Sas-hegy, János-hegy, Hárs-hegy, Hármashatár-hegy. Egy nap alatt sikerült, a meleg és szintkülönbségek ellenére. Tudtunk ott sem lehet igazán nagy baj. Ezzel együtt lezártam egy szakaszt az életemben.

Templomok, székesegyházak. A templom az egyház teste, feje Jézus. A zarándokút minden településen olyan épületek mellett halad el, amelyek évszázados kövei magukon hordozzák annak a történeti és művészeti korszaknak a nyomát, amely létrehozta őket, és amelyet az előttünk itt járók is hasonló formában tapasztalhattak. Sok helyen állnak ugyanúgy állnak, sok száz éve változatlanul. A kápolnák csendjében mondott ima a lélek és a test legfontosabb gyógyszere.

Saint-Jean Pied-le-Port, városka a Pireneusokban, a francia-spanyol határon, az út kiindulópontja a legtöbbek számára. Dani is innen kezdte, nekem meg kellett elégednem a burgos-i kezdéssel, mert nem volt több időnk. Ha újra csinálhatnám, a francia határtól kezdeném.

La Rioja. A spanyol állam legkisebb tartománya. Székhelye Logroño. Leginkább borairól híres. Dani szerint ezeket is érdemes lett volna kipróbálni. Majd legközelebb.

Burgos, város Kasztíliaiban, gótikus székesegyháza uralja a várost. Dani festményén a város feletti dombról mutatkozik a rálátás.

La mezeta, fennsík 800–1000 méterrel a tengerszint felett, az út középső része. Időként 5–10 kilométeres szakaszok követik egymást a települések, a szállások. A leghosszabb szakasz árnyék és ivóvíz nélkül 17 kilométer. Délután 30 fokban nem ajánlott.

León, latin 'Legion', légióból ered, város, azonos nevű tartomány székhelye, nevét a XII. római légióról kaptam, amely itt állomásozott, nem az oroszlánokról. A római légiók napi 40 kilométert gyalogoltak, a zarándokoknak elég a 25–30 is. Gótikus katedrális lenyűgöző, San Izodoro temploma a romanika Sixtus-kápolnája, a leóni királyok sírjaival.

A táj. Mindig más, mindig változatos. A Mezeta fennsíkján olyan kopár és puszta, mint a magyar Alföld. A hegyekben olyan zöld réteket lelünk, mint az alpesi vidékeken. Galícia buja növényzete Bretagne-t idézi, inkább francia, mint spanyol, éghajlata már óceáni. A tájjal együtt kell élni, el kell benne mélyedni, meg kell próbálni felfedezni. A táj látványaakkoralegmegrendítőbb, amikor megadatik

László Dániel:
Önarckép
fragellánszal
- 2010

az előretételezés lehetősége egy magaslatról és fel lehet mérni a hátralévő aznapi út hosszát. Akkor a legkönnyebb, amikor visszatekintve azt a helyet is látjuk még, ahol napokkal ezelőtt voltunk.

A temető. Az egyik festményen különleges háromszög alakú pártázatsor tűnik fel. Nem is gondolnánk, magyar szemmel, hogy ez egy temetőt körülölelő falnak a kerítése. A mediterrán vagy latin vidékek temetői nekropoliszok, ahogy görög nevük is mondja, városok. Az El Camino vidékein magas fallal körbeépített, szűk sikátoros kis erődítmények. A halottak városai. A csend és a nyugalom járja át őket.

Santiago de Compostela, Galícia tartomány székhelye, a világörökség része, az út célpontja. Római kori székesegyháza az európai templomépítészeti egyik csúcsa, hatalmas barokk homlokzata a spanyol aranykort idézi.

Codex Callixtinus, középkori kódex, az út első részletes leírásával. A székesegyház kincstárában őrizték, 2011 júliusában ellopták. Botrány. Reméljük, mihamarabb megkerül középkori európai örökségünk e kiemelkedő darabja.

Paolo Coelho, népszerű brazil író, 1986-ban járta végig az El Caminót. Élményeiről *A Zarándoklat* című könyvében számol be. Az úton talákoztam egy dél-koreai diáklánnyal. Miért kezdted el? – szöveghez hozzá a kérdésem. – Mert olvastam Coelho könyvét – így a válasz. Talákoztam egy brazil, üzletemberrel. Olvastad Coelho-t? Nem! – volt a válasza.

Hazatérve én is beleolvastam. 30 oldalig jutottam. Nem ajánlom. Inkább ezt lopták volna el könyvtárakból és könyvesboltokból.

A festészet ideje. Ideje volt már annak, hogy nem csak írjanak, hanem fessenek is az El Caminóról. Tudom, Dani vitt magával festőkészletet és vázlatkönyvet, hogy dolgozzon az út folyamán, de tapasztalatai arra ösztönözték és azt diktálták, hogy hazaérkezve nagyméretű vásznan dolgozza fel élményeit.

László Dániel, magyar festő. Született Budapesten, 1976-ban, tíz évvel ezelőtt szerezte diplomáját a Magyar Képzőművészeti Egyetemen. Dani az általam ismert egyetlen festő, aki végig járta az El Caminót. Festményeivel arra vállalkozott, hogy bemutassa és megörökítse a tájakat és helyszíneket, ahol járt az út során. Nem kisebb célt tűzött ki maga elé, minthogy újra felfedezze a klasszikus festészetben rejlő értékeket, és ezek keresztül hozza létre emlékképeit útjának helyszíneiről. Festészetében olyan témákat és motívumokat jár körül, amelyek a személyes élmény megszólító erejével és tapasztalatával hitelesen szólnak.

Mária út. Végigjárta a „magyar El Caminót” is, a Mária utat, Budapeستől Csíksomlyóig, 800 kilométer ugyanúgy, mint a francia határ Santiagótól. Nagyon becsülöm ezért.

Egy festmény. Két évvel ezelőtt, hódmezővásárhelyi Őszi Tárlat zsűrijére Dániel beküldte három – itt is kiállított képét. Kedves barátom, a múzeum munkatársa sietett felém.

Láttad már László Dani képeit? Gyere, megmutatom!

Hangja tele volt lelkesedéssel. Megálltunk az *Árnyék az úton* című kép előtt.

Látod ezt? Hát hogy meg van festve ez a kép? Látszik rajta a fizikai fáradtság, ahogy az árnyéka belemosódik a látványba, érezni a forróságot, a poros úton és köveken, tényleg átjön az erőfeszítés, amit a zarándokok megtesznek az úton. Hát tud még valaki így festeni!

Akkor is, most is egyetértettem vele.

Egy Igeszakasz. „*Ahová pedig én megyek, oda tudjátok az utat.*” (János evangéliuma 14,4)